

Täysistunto

Keskiviikko 13.5.2026 klo 14.00

10. Hallituksen esitys eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhaldinnasta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 169/2025 vp
Valiokunnan mietintö SiVM 4/2026 vp

Toinen käsittely

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Toiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 10. asia. Nyt voidaan hyväksyä tai hylätä lakiehdotukset, joiden sisällöstä päätettiin ensimmäisessä käsittelyssä. — Keskustelu alkaa. Edustaja Kokko.

Keskustelu

16.37 **Jani Kokko sd:** Arvoisa puhemies! Ennen valintaani eduskuntaan olen ollut aika paljon tekemisissä historiantutkimuksen kanssa, ja siinä suhteessa koen jopa velvollisuudekseni tulla tästä asiasta keskustelemaan. Vaikka oma tutkimusaiheeni ei sinällään ole tukeutunut suomalaiseen arkistoverkkoon, niin kuitenkin sillä on suuri merkitys ei pelkästään suomalaiselle historiantutkimukselle vaan myös kulttuuriperinnön säilymiselle. Tällä hetkellä ne Kansallisarkiston säästösyistä tekemät linjaukset sen suhteen, että erityisesti maakunta-arkistoverkoston ryhdyttäisiin karsimaan, oikeastaan haittaavat useiden tutkijoiden työtä. Selvityksissä on luonnollisesti osoitettu, että ne käyntikerrat ovat vähäisiä, mitä siellä paikan päällä päivittäin tutkijat käyvät, mutta suurempi vaikutus näillä säästöillä ja leikkauksilla ja sulkemisilla olisi nimenomaan sen tutkimuksen tuottamiseen ja kulttuuriperinnön esittelemiseen tavallisille kansalaisille. Jos katsoo vaikka Suomen Historiallisen Seuran näkemyksiä, niin noin 5—10 prosenttia aineistoista on tällä hetkellä digitoituja, mikä osoittaa sen, että valtaisesti on työtä tehtäväksi, jotta nämä erilaiset aineistot olisivat tutkijoiden käytettävissä missä päin tahansa Suomea. Ennen kuin on saatu kunnolliset resurssit muun muassa digitoinnin jouduttamiseksi, niin en näe, mitenkä voidaan perustella muun muassa Hämeenlinnan, Turun, Vaasan tai Jyväskylän toimipisteiden sulkemisia ja lakkauttamisia.

Myös se, että tutkijat voivat tilata yksittäisiä asiakirjoja tai kokonaisuuksia kerrallaan eri maksusta, haittaa tutkimuksen edistämistä ja aiheuttaa lisää kustannuksia.

On myös ihan aiheellinen pelko, koska tällä hetkellä tämä digitointi etenee niin hitaasti, että se ryhtyy ohjaamaan sitä, minkälaista tutkimusta ja minkälaisia aihealueita tässä maassa tulevaisuudessa historiantutkijat käsittelevät ja minkälaista tutkimusta tullaan tekemään. Ehkä erityisesti sellaiset tutkimukset, jotka eivät ole niin paljon julkisuutta saavia, uhkaavat jäädä entistä enemmän syrjään tässä suhteessa.

Ehkä viimeisenä näkökulmana, tutkijayhteisössä on nostettu esiin se huoli, mitä tälle aineistolle on digitoinnin yhteydessä tapahtunut. On esitetty näkemyksiä siitä, että osa ai-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 50/2026 vp

neistosta on myös sen epäpätevän digitoinnin seurauksena suoranaisesti jopa tuhoutunut, mikä on taas erittäin valitettavaa tämän kulttuuriperinnön säilymisen kannalta. Siinäkin mielessä erityisesti tähän digitointiin kohdistettuja resursseja tulisi entisestään vahvistaa, jotta sitä tekevillä ihmisillä on käytettävissään se riittävä ammattitaito mutta myös ne kaikki tekniset laitteet ja valmiudet, joita siihen asianmukaiseen digitointiin tarvitaan.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Lohikoski.

16.40 Pia Lohikoski vas: Arvoisa puhemies! Arkistolain päivittäminen on tarpeellista, mutta tässä esityksessä on olennaisia puutteita, jotka liittyvät suoraan tutkimuksen, opiskelun ja opetuksen edellytyksiin.

Kansallisarkisto on keskeinen osa suomalaisen yhteiskunnan kansallista muistia. Se, miten Kansallisarkiston aineistot ovat saavutettavissa, vaikuttaa suoraan historian tutkimukseen, arkistoalan koulutukseen, viranomaistyöhön ja sukututkimukseen sekä siihen, miten kansalaiset voivat ymmärtää omaa menneisyyttään ja yhteiskunnan kehitystä. Tärkeää arkistoihin pääsy on myös esimerkiksi historiallisia romaaneja kirjoittaville kirjailijoille sekä näytelmien ja elokuvien käsikirjoittajille ja monille muille. Luotettavaan historiatietoon perustuva julkinen keskustelu on tärkeä vastavoima menneisyyttä koskevalle disinformaatiolle.

Kansallisarkiston viimeaikainen kehityssuunta huolestuttaa meitä historia-alan ihmisiä, jollainen itsekin alkuperäiseltä taustaltani olen. Kansallisarkisto on ilmoittanut merkittävistä muutoksista toimipaikkaverkostoonsa, mikä tarkoittaisi useiden toimipisteiden sulkeamista eri puolilla Suomea. Muutoksia on perusteltu taloudellisilla syillä ja siirtymisellä digitaalisiin palveluihin. Digitaaliset palvelut ovat varmasti hyvä asia ja palvelevat monia, mutta eivät kaikkia, koska Kansallisarkiston aineistoista on tällä hetkellä digitoitu alle 10 prosenttia. Historiantutkimus perustuu usein fyysisten arkistoaineistojen laajaan käyttöön. Niitä pitää pystyä selailemaan, tekemään löytöjä. Tutkijat joutuvat siis käytännössä vielä pitkään tilaamaan aineistoja, joita ei ole lainkaan vielä digitoitu, ja silloin tulee helposti huuti, ei voi tietää, missä se tarvitsemansa aineisto on. Tai vaihtoehtoisesti, mikä olisi todella sääli, tämä digitoinnin saatavuus alkaa rajaamaan sitä tutkimusta, eli tutkija tai opiskelija uskaltaa lähteä valitsemaan tutkimusaineensa ja -aiheensa vain sellaisiksi, mitkä on valmiiksi digitoitu. Tämä rajaa meidän historianymmärrystä ja -tutkimusta melkoisesti, jos näin käy. Lisäksi tutkija ei voi tosiaan läheskään kaikissa tapauksissa tietää etukäteen, missä nämä kaikki tutkimukselle olennaiset lähteet sijaitsevat, joten ei niitä pysty välttämättä edes tilaamaan, koska pitäisi osata kohdentaa kysymyksensä.

Arkistoverkoston leikkaukset vaikuttavat myös historia- ja arkistoalan opiskelijoihin, jos opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta tutustua alkuperäisaineistoon ja tehdä arkistoharjoittelukursseja siellä lähellä opiskelupaikkakuntaa. Tämä heikentää opiskelijoiden mahdollisuuksia oppia lähdekritiikkiä ja erottaa luotettava tieto epäluotettavasta. Tämä on erittäin huolestuttavaa, sillä lähdekritiikin merkityshän vain korostuu nyt tekoälyn aikakaudella. Kaikkia asioita ei välttämättä voi luotettavasti kysyä netistä. Sieltä saattaa tulla ihan mitä sattuu. Historian opiskelijat etenkin Oulussa, Joensuussa ja Jyväskylässä ovat joutumassa nyt huonompaan asemaan. Kysymys onkin siis laajasti koulutus- ja tiedepolitiikasta sekä myös alueellisesta tasa-arvosta. Tulee kalliiksi tehdä opinnäytetyötä, jos joutuu monet kerrat tilaamaan digiaineistoja. Aikataulut voivat venyä, ei ehkä pysty etenemään aika-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 50/2026 vp

taulussa. Mitäs jos opintotukiviikot loppuvat kesken, rahat eivät riitä ja ei ole enää opintotukeakaan jäljellä, kun joutuu moneen kertaan tilaamaan?

Laissa olisikin huomioitava tätä nykyistä hallituksen esitystä tarkemmin historiantutkimuksen ja arkistoalan opiskelijoiden tarpeet sekä alueellisen kulttuuriperinnön merkitys. Näistä syistä ehdotan, että nämä lakiesitykset hylätään ja hyväksytään kaksi vastalauseen mukaista lausumaa, ja vastalauseen lausumaehdotuksethan olivat:

”1. Eduskunta edellyttää, että arkistolähteiden alueellisesta saavutettavuudesta tutkimuksen tarpeisiin ja alueellisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi huolehditaan.”

”2. Eduskunta edellyttää, että historian ja arkistoalan opiskelijoilla säilyvät yhdenvertaiset mahdollisuudet opintoihin ja aineistojen käyttöön korkeakouluissa eri puolilla Suomea.” — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Lyly.

16.46 **Lauri Lyly sd:** Arvoisa rouva puhemies! Arkistoihin pääsy on aika olennainen osa sitä, että me voimme katsoa, minkälaista taustaa meillä on pitkältä ajalta, ja nämä dokumentaatiot, autenttiset dokumentaatiot, kertovat siitä aika paljon. Meidän täytyy tietää oman historiamme taustat aika tarkasti, jotta tiedetään, mistä olemme tulleet.

Arvoisa rouva puhemies! Tämä digitointi on myöskin edennyt aika hitaasti, alle kymmenen prosenttia on digitoitu, ja se on sillä tasolla, ettei vielä voi sanoa, että se olisi hyvinkin laajaa. Näistä syistä, mitä edustaja Lohikoski tässä hyvin toi esiin, kannatan edustaja Lohikosken esitystä hylkäyksestä ja näistä vastalauseista.

Keskustelu päättyi ja asian käsittely keskeytettiin.